

צרכים לחולה שיש בו סכנה, שאין במניעתם סכנה
סי' שכח' ס"ד

א. מקור מח' מגיד משנה ורש"י

• גמ' שבת (קכט.) "אמרי נהרדעי חיה" עד "אמר רב יהודה אמר שמואל ללחיה לי יום".

• גמ' שם "אמר רב יהודה אמר שמואל עושין מדורה לחולה" עד "שמואל צלחו ליה".

• רש"י (ד"ה חולה שאין בו סכנה).

• רש"י (ד"ה הקיז דם).

• רמב"ם (פ"ב הי"ד, מתחילה עד "ומרחיצין את הולד").

• מגיד משנה (שם).

• כסף משנה (שם).

ב. דעת השו"ע והפוסקים לדינה

• טור ב"י שו"ע סי' סעיף ד'.

• מג"א (ס"ק ד').

• משנ"ב על הסעיף.

• ביאור הלכה (ד"ה כל שרגילים).

• ארחות שבת (ח"ב עמ' רכח' אות כב' ובהערות שם).

• חזון עובדיה (ח"ג עמ' רנו' אות כא', אין לראות ההערה).

ג. גדר היתר המגיד משנה

- הנה זה ודאי שכל היתר של המג"מ שמותר לעשות לו צרכים שרגילים לו לעשות אפי' שאין במניעתו סכנה, הוא בדברים שהם צורך על מחלתו וכגון להדליק לו מדורה, אבל אם בחול רגילים לו להדליק לו המוסיקה ואין זה צורך על המחלה אלא רק כדי שיעבור לו הזמן, נראה שגם לדעת המג"מ אין להתיר, ואינו בגדר דברים שצרכים לחולה שאין במניעתו סכנה, ושו"ר שכן העירהאורחות שבת (שם), אין צורך לראות בפנים.

- מג"א (ס"ק יז') (משמע שבאמת יש סכנה בהדלקת המהדורה ורק שאפשר להצילו ע"י בגדים, ובזה התירו ההדלקה, ואפשר לדייק שבאמת שאר דברים שאין במניעתם סכנה כלל גם המג"מ מודה שאסור).

- פמ"ג (א"א ס"ק יז'), וכן כתב הפמ"ג (א"א ס"ק ד').

- משנ"ב (ס"ק יד') מה שכתב "צורך קצת" משמע כהפמ"ג שאין במניעתו סכנה כלל.

ד. סברת המגיד משנה

- קובץ הערות (סי' יח' אות ה'-י', אין לראות אות ח').

- שולחן שלמה (שבת ח"ג סי' שכח' סעיף ד' קטע ראשון).

- שבט הלוי (ח"ח סי' עא' ד"ה וכבר העיר הבה"ל).

ה. מכירים בחולי זה שיכול להמתין עד מוצ"ש

- שו"ע ומשנ"ב סוף הסעיף.

- צ"ב דלכא' זה סותר לשיטת המג"מ, דהרי אפי' שמכירים באותו חולי שממתין עד הלילה, הרי עושים לו כל מה שרגילים לעשות לו בחול?

זמנים. הלכות שבת פ"ב

יג חיה משיתחיל הרם להיות שותת וכו' ומרחיצין את הולד וכו' אחר שהותבם את מבוטל ממשנה פרק מפנין (שבת קכ"ח): קושרים את הטבור רבי יוסי אומר אף שותכים וכחז הר"ף אר"ג הלכה כר"י:

יד עושיין מדורה לחיה וכו' כחז ה"ה שהיה סבור לפרש דברי רבינו דאפי' בחולה שיש בו סכנה קאמר וכו' וכחז שהוא מצטל דעמו מפני דעת הראב"ד שהוא מפרשה בשאין בו סכנה לפי שאם יש בו סכנה משמע דלכל לרכיזי מחללין ואע"פ שאין צמיעת הדבר שעושיין לו סכנה. ואני אומר דמדברי רש"י משמע דכל שאין צמיעת אותו דבר סכנה אין מחללין עליו את השבת ואפשר שרבינו סבור כן ומיירי בחולי שיש בו סכנה וכמו שהיה סבור הרב המגיד:

יום הרי היא כחולה שאין בו סכנה ואפילו אמרה צריכה אני אין עושיין לה מלאכה אלא על ידי נכרים: יד עושיין מדורה לחיה ואפילו בימות החמה מפני שהצנה קשה לחיה הרבה במקומות הקרים. אבל אין עושיין מדורה לחולה להתחמם בה. הקיז דם ונצטנן עושיין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז. ומרחיצין את הולד בשבת ביום שגולד אחר שחוטכין את טיבורו אפילו בחמין שהוחמו בשבת. ומולחין אותו ומלפפין אותו מפני שסכנה היא לו אם לא יעשו לו כל אלו. וכן מרחיצים אותו לפני המילה ולאחר המילה וביום השלישי למילה בחמין שהוחמו בשבת מפני הסכנה: מן האשה *שישבה על המשבר ומחה מביאין סכין בשבת אפילו דרך רשות הרבים וקורעין את כריסה ומוציאין את הולד שמה ימצא חי שספק נפשות דוחה את השבת ואפילו לזה שאין חוקתו חי: מן מפקחין *פיקוח נפש בשבת ואין צריך ליטול רשות מכות דין. והמקדים להציל הנפש הרי זה משובח.

כיצד ראה תינוק שנפל לים פורש מצודה ומעלהו ואע"פ שהוא צד הדגים עמו. *שמע *שמבע תינוק בים ופרש מצודה להעלותו והעלה דגים בלבד פטור מכלום. נתכוין להעלות דגים ותינוק פטור אפילו לא שמע

א טור סמ"ג לאוין ס"ה: ב טור שם סמ"ג עשין שם: ג טור שם סמ"ג לאוין ס"ה:

כרייתא ופקו דוחה את השבת וכחז כחז רבינו למעלה בראש הפרק דין חולה שיש בו סכנה וכן יראה מדברי הר"א ו"ל לחיה כל ל' עושיין לה מדורה דכל ל' לעיני מדורה [חולה] שיש בה סכנה [היא] ואני הייתי סבור לפרש דהיא דוקא מוך שצעה וכמו שכתבתי למעלה וחולה לדעת רבינו אפי' יש בחולי סכנה אין צננה סכנה ואפשר בצננין. ומתממין לו חמין מלמא אחרימא ואין דומה לעשיית מדורה אבל אני מצטל דעמי מפני דעמו לפי שאם הוא שיש בו סכנה הוא משמע דלכל לרכיזי מחללין ואע"פ שאין צמיעת דבר שעושיין לו סכנה: הקיז דם ונצטנן וכו' מימרא כחז וזכרתי: מרחיצין את הולד בשבת ביום שגולד וכו'. ומלמא סוף פרק מפנין (שבת קכ"ט): וכן מרחיצין אותו לפני המילה וכו' והוא הדין ביום השלישי ואפילו בחמין שהוחמו בשבת מפני הסכנה. פסק הלכה בגמרא פרק מילה (קל"ד): ומצואר בהלכות דברי רבינו ו"ל. וכן הקיימו האחרונים. ובהשגות א"א נ"ל שאין מתממין לו חמין אלא ע"י נכרי חוץ מחמין המילה ויום השלישי ובהדיא גריסין בפסחים לא שגא בריא ולי"ש חולה אין מתממין לו חמין להבדילו למולו עכ"ל. ואני מוסיף שאפי' לומר לנכרי להסס לקודם המילה אין עושיין וכן כתבו ו"ל לפי שמכשירי המילה אין דוחין את השבת ואפי' ע"י נכרי במלאכה גמורה אלא מחמה המילה וכן דעת רבינו ו"ל ביצואר פרק שני מהלכות מילה ושם כתב ואין מתממין לו חמין קודם המילה ואם מלו ונשפכו החמין מתממין לה לפי שאלמחר מילה סכנה היא לו, וכאן אין כוונתו וכוונת ההלכות לומר להסס לו חמין ואפי' ע"י נכרי קודם המילה אלא להרמיהו בחמין שהוחמו בשבת כגון שמתמם נכרי מאליו או עבר ישראל ואמר לו או עבר ישראל ותממין הוא בעצמו או הוחמו למי שיש בו סכנה בכל אלו מרחיצין אותו לפי שכל אלו מותרין אפי' לנכרי דבר מורה ואין בהם אלא משום גזרת מנהליות ובמקום מזה לא העמידו גזרות וכן כתבו ו"ל. ודעת רבינו מצואר כן בפרק שני מהלכות מילה ומ"מ לאחר מילה זו ביום אם נשפכו חמין וכן ביום השלישי מתממין להחלה מפני סכנה היא לו. וראה מדברי רבינו שציוס שני אין מתממין וצמחא בגמרא לא הוזכר אלא יום שלישי ואמר מילה שר"ל זו ביום וכן דעת קת"מ מפרשים ו"ל אלא דעת קת"מ דכל שכן יום שני ויום שלישי לרבותא נקטיניהו וזה דעת הרשב"א ו"ל וכ"י דעת הרב רמב"ן ו"ל:

מן האשה שישבה על המשבר ומחה מביאין סכין בשבת אפי' דרך הר"ד וכו'. מימרא צננין (ק"ז ז). סוף פרק הכל מעריכין: מן מפקחין פיקוח נפש בשבת ואין צריך ליטול רשות מכות דין וכו'. כיצד ראה תינוק שנפל לים וכו'. כרייתא פרק בתרא דיומא (דף פ"ד): שמע שמבע תינוק בים ופרש מצודה להעלותו והעלה דגים בלבד פטור וכו'. וזה פשוט בגמרות (דף ק"ז): נתכוין להעלות דגים והעלה תינוק ודגים פטור אפי' לא שמע שמבע הואיל והעלה וכו'. פירוש

לחם משנה

יג חיה משיתחיל הרם להיות שותת וכו' בגמרא פרק מפנין (דף קכ"ח): אמרינן כל זמן שהקבר פתוח צין אמרה לריכה אני וכו' ואמרו בגמרא מאימתי פתיחה הקבר וכו' משעה שהדס שומת ויורד וכו' עד מתי פתיחה הקבר אמר אביי שלשה ימים. ומייהוה לשון משמע דשלשה ימים דקאמר היינו משמע התחלה יציאת הדס ואין כחז רבינו ג' ימים אחר שחלה. ויש לומר דרבינו לא ידע לומר משמע יציאת הדס דאפשר דיתחיל הדס ושומת שני ימים כמו שכתב בהלכות איסורי ביאה ואם כן אין שיעור בדבר לכך פירש רבינו שהוא משעה שהתחיל הדס להיות שומת וואחר שחלד ג' ימים כל"ן עוד שם בגמרא רבא אמר משמיה דרב יהודה שצעה ואמרי לה שלשים. וקשה בדברי רבינו דכיון דפסק דסכנה נפשות להקל אחרי לא פסק כחז דאמר שלשים. ו"ל דכריחא ליה ללא פליגי וכח"ש המוס' בצבוי ורבא ואמרי לה לא פליגי כנהרדעי כנהרדעי קיימי עוד שם אמרי נהרדעי חיה שלשה וכו' שצעה אמרה לריכה אני מחללין עליה את השבת לא אמרה לריכה אני אין מחללין עליה את השבת ואם כן היא גירסת רבינו קשה דמשמע דלחלל את השבת שצעה צעין שחאמר היא לריכה אני אבל אם שמתק לא והוא ו"ל כחז דשמתק הוי כאומרת לריכה

מגדל עז

יג יד חיה עד אלה. פי' מפנין (דף קכ"ט) ופי' כמה אשה: וכן מרחיצין עד היא לו. פסק ר"א דמילה (דף קל"ז): **מן האשה** עד חוקתו חי. פי' קמא דמסכת ערכין (דף י"ד) בגמרא ממתי' דהאשה שצוית ליהרג: **מן מפקחין** עד עמו. פרק בתרא דיומא (דף פ"ד): **שמע** עד הדגים פטור. פרק ר' שמעאל דמנחות (דף ק"ז): **כתב הראב"ד** ו"ל הך מילי וכו' אע"ג דתלמיד הוא לגבי דרבה עכ"ל: **ואני** אומר ר"מ ו"ל ברבא פסק ונלשון אחרין דמנחות בשמעין קמייתא דפי' ר' שמעאל בלא שעת וכלשגא קמא בשמע ולא פליגי מרזייהו לשיט געיקר דינא דאשכחן בתלמודא כיוצא בזה, וכחז

יג חיה משיתחיל הרם להיות שותת וכו'. בגמרא פרק מפנין (שבת דף קכ"ט). יש מחלוקת אביי אמר משעה ששכב על המשבר ר"ה צריה דבר יושע אמר משעה שהדס שומת ויורד וקבור רבינו שהוא השיעור הקודם ופוסק בספק נפשות להקל. וכן עיקר אע"פ שלא פסקו כן בהלכות: ואחר שתלד עד שלשה ימים וכו'. זמנים אלו מפורשים שם כנהרדעי, ומצואר בהלכות וכחז רב אחא דכל שלשה אפי' היא ורופאים אומרים לא לריכה מחללין דהיא צרימא לכו דבריוהא הוא ועבדינן לה מדורה ומתמין לה לכו דבריוהא הוא ועבדינן לה מדורה ומתמין לה חמין וכל כריזי דעבדינן לחיה עבדינן. והרמב"ן ו"ל נחלק עליו ואמר שלא נאמרו דברים אלו אלא כשאין שם חממה וצקי וצרי חמה ודועים אלו לכל אבל יש שם וחומרים לא לריכה אין מחללין והרבה שחול אין עושות מדורה וחמין בכל יום ע"כ דבריו:

יד עושיין מדורה לחיה וכו'. מימרא שם ופי' ר"י מוך שלשה או מוך שצעה בשלא אמרה איני לריכה ונמטה במוקף יתבאר: אבל אין עושיין מדורה לחולה להתחמם בה. בגמרא אר"י אמר שמואל עושיין מדורה לחיה בשבת סבור מיהא לחיה לחולה לא צימות הגשמים אין צימות החמה לא אחרת אמר ר' חייה בר אבין אמר שמואל הקח דם ונצטנן עושיין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז עכ"ל הגמרא. וסובר רבינו דהא דלחיה לחיה שמואל דהקח דם לא בל אלא לדחות מה שאמרו צימות החמה לא מפני שהחיה הרי היא הקחין דם דודאי שפעה דם הרבה ומתמם לו הגנה קשה לה הרבה אבל מה שאמרו לחולה לא כדקאי קאי, ודעת הרמב"ן ו"ל שציוס זה לדחות דלחיה לחולה צימות החמה עושיין ללא גרע מהקחין דם ונצטנן וכן מצואר בהלכות וכן פירש"י ו"ל. ובהשגות א"א ובפרק יום הכפורים (יומא פ"ד): מניא בדיא מחמין חמין לחולה שצבת צין להשקותו צין להבדילו וכו' ואפשר דבחולה שיש בו סכנה היא עכ"ל, ומדבריו נראה שסובר שדברי רבינו הם בחולה שאין בו סכנה ודמק בלפאר דהיא דפרק יה"כ שיש בו סכנה הוא. וצדאי מוכרת הוא שם וסיפא דהיא

השנת הראב"ד
*שמע עד הדגים פטור. כחז הראב"ד ו"ל הך מילי פלוגתא דרבה ורבא נינהו במנחות. ורבא לקולא דאמר זל כחז מעשיו הוא פסק ככחז אע"ג דתלמיד הוא לגבי דרבה עכ"ל:

שמע
א טור סמ"ג לאוין ס"ה: ב טור שם סמ"ג עשין שם: ג טור שם סמ"ג לאוין ס"ה:

כרייתא ופקו דוחה את השבת וכחז כחז רבינו למעלה בראש הפרק דין חולה שיש בו סכנה וכן יראה מדברי הר"א ו"ל לחיה כל ל' עושיין לה מדורה דכל ל' לעיני מדורה [חולה] שיש בה סכנה [היא] ואני הייתי סבור לפרש דהיא דוקא מוך שצעה וכמו שכתבתי למעלה וחולה לדעת רבינו אפי' יש בחולי סכנה אין צננה סכנה ואפשר בצננין. ומתממין לו חמין מלמא אחרימא ואין דומה לעשיית מדורה אבל אני מצטל דעמי מפני דעמו לפי שאם הוא שיש בו סכנה הוא משמע דלכל לרכיזי מחללין ואע"פ שאין צמיעת דבר שעושיין לו סכנה: הקיז דם ונצטנן וכו' מימרא כחז וזכרתי: מרחיצין את הולד בשבת ביום שגולד וכו'. ומלמא סוף פרק מפנין (שבת קכ"ט): וכן מרחיצין אותו לפני המילה וכו' והוא הדין ביום השלישי ואפילו בחמין שהוחמו בשבת מפני הסכנה. פסק הלכה בגמרא פרק מילה (קל"ד): ומצואר בהלכות דברי רבינו ו"ל. וכן הקיימו האחרונים. ובהשגות א"א נ"ל שאין מתממין לו חמין אלא ע"י נכרי חוץ מחמין המילה ויום השלישי ובהדיא גריסין בפסחים לא שגא בריא ולי"ש חולה אין מתממין לו חמין להבדילו למולו עכ"ל. ואני מוסיף שאפי' לומר לנכרי להסס לקודם המילה אין עושיין וכן כתבו ו"ל לפי שמכשירי המילה אין דוחין את השבת ואפי' ע"י נכרי במלאכה גמורה אלא מחמה המילה וכן דעת רבינו ו"ל ביצואר פרק שני מהלכות מילה ושם כתב ואין מתממין לו חמין קודם המילה ואם מלו ונשפכו החמין מתממין לה לפי שאלמחר מילה סכנה היא לו, וכאן אין כוונתו וכוונת ההלכות לומר להסס לו חמין ואפי' ע"י נכרי קודם המילה אלא להרמיהו בחמין שהוחמו בשבת כגון שמתמם נכרי מאליו או עבר ישראל ואמר לו או עבר ישראל ותממין הוא בעצמו או הוחמו למי שיש בו סכנה בכל אלו מרחיצין אותו לפי שכל אלו מותרין אפי' לנכרי דבר מורה ואין בהם אלא משום גזרת מנהליות ובמקום מזה לא העמידו גזרות וכן כתבו ו"ל. ודעת רבינו מצואר כן בפרק שני מהלכות מילה ומ"מ לאחר מילה זו ביום אם נשפכו חמין וכן ביום השלישי מתממין להחלה מפני סכנה היא לו. וראה מדברי רבינו שציוס שני אין מתממין וצמחא בגמרא לא הוזכר אלא יום שלישי ואמר מילה שר"ל זו ביום וכן דעת קת"מ מפרשים ו"ל אלא דעת קת"מ דכל שכן יום שני ויום שלישי לרבותא נקטיניהו וזה דעת הרשב"א ו"ל וכ"י דעת הרב רמב"ן ו"ל:

מן האשה שישבה על המשבר ומחה מביאין סכין בשבת אפי' דרך הר"ד וכו'. מימרא צננין (ק"ז ז). סוף פרק הכל מעריכין: מן מפקחין פיקוח נפש בשבת ואין צריך ליטול רשות מכות דין וכו'. כיצד ראה תינוק שנפל לים וכו'. כרייתא פרק בתרא דיומא (דף פ"ד): שמע שמבע תינוק בים ופרש מצודה להעלותו והעלה דגים בלבד פטור וכו'. וזה פשוט בגמרות (דף ק"ז): נתכוין להעלות דגים והעלה תינוק ודגים פטור אפי' לא שמע שמבע הואיל והעלה וכו'. פירוש

לחם משנה

יג חיה משיתחיל הרם להיות שותת וכו' בגמרא פרק מפנין (דף קכ"ח): אמרינן כל זמן שהקבר פתוח צין אמרה לריכה אני וכו' ואמרו בגמרא מאימתי פתיחה הקבר וכו' משעה שהדס שומת ויורד וכו' עד מתי פתיחה הקבר אמר אביי שלשה ימים. ומייהוה לשון משמע דשלשה ימים דקאמר היינו משמע התחלה יציאת הדס ואין כחז רבינו ג' ימים אחר שחלה. ויש לומר דרבינו לא ידע לומר משמע יציאת הדס דאפשר דיתחיל הדס ושומת שני ימים כמו שכתב בהלכות איסורי ביאה ואם כן אין שיעור בדבר לכך פירש רבינו שהוא משעה שהתחיל הדס להיות שומת וואחר שחלד ג' ימים כל"ן עוד שם בגמרא רבא אמר משמיה דרב יהודה שצעה ואמרי לה שלשים. וקשה בדברי רבינו דכיון דפסק דסכנה נפשות להקל אחרי לא פסק כחז דאמר שלשים. ו"ל דכריחא ליה ללא פליגי וכח"ש המוס' בצבוי ורבא ואמרי לה לא פליגי כנהרדעי כנהרדעי קיימי עוד שם אמרי נהרדעי חיה שלשה וכו' שצעה אמרה לריכה אני מחללין עליה את השבת לא אמרה לריכה אני אין מחללין עליה את השבת ואם כן היא גירסת רבינו קשה דמשמע דלחלל את השבת שצעה צעין שחאמר היא לריכה אני אבל אם שמתק לא והוא ו"ל כחז דשמתק הוי כאומרת לריכה

מגדל עז

יג יד חיה עד אלה. פי' מפנין (דף קכ"ט) ופי' כמה אשה: וכן מרחיצין עד היא לו. פסק ר"א דמילה (דף קל"ז): **מן האשה** עד חוקתו חי. פי' קמא דמסכת ערכין (דף י"ד) בגמרא ממתי' דהאשה שצוית ליהרג: **מן מפקחין** עד עמו. פרק בתרא דיומא (דף פ"ד): **שמע** עד הדגים פטור. פרק ר' שמעאל דמנחות (דף ק"ז): **כתב הראב"ד** ו"ל הך מילי וכו' אע"ג דתלמיד הוא לגבי דרבה עכ"ל: **ואני** אומר ר"מ ו"ל ברבא פסק ונלשון אחרין דמנחות בשמעין קמייתא דפי' ר' שמעאל בלא שעת וכלשגא קמא בשמע ולא פליגי מרזייהו לשיט געיקר דינא דאשכחן בתלמודא כיוצא בזה, וכחז

מחללין את השבת. אמנם כתבו הפוסקים דאין סומכין בחילול שבת על אדם שאינו מומחה אלא אם הוא יהודי שומר שבת, דאם לא כן יש לחוש שאומר כן משום שאין השבת יקרה לו^ט.

יט. אם החולה אומר שיש במצבו חשש סכנה מחללין עליו את השבת גם אם הרופאים אומרים שאין בו חשש סכנה, משום דאמרינן לב יודע מרת נפשו^י.

כ. אם נחלקו הדעות בין הרופאים, שרופא אחד אומר שיש בדבר סכנה ורופא אחר אומר שאין בו סכנה, יש להבחין בין שני מקרים:

[א]. אם שני הרופאים שווים במומחיותם הרי זה בגדר ספק פיקוח נפש ומחללין את השבת.

[ב]. ואם אחד מהרופאים הוא מומחה גדול שומעין לדבריו בין אם אומר שיש חשש סכנה ובין אם אומר שאין חשש סכנה^{כא}.

חולי שיש לו תרופה

כא. מחלה העלולה לסכן את האדם, אף שיש לה תרופות ולכן אין בני אדם מודאגים ממנה, מכל מקום דינה כחולי שיש בו סכנה^{כב}.

עשיית מלאכות לצורך דברים שמניעתם אינה מסכנת את החולה

כב. הפוסקים נחלקו אם ההיתר לעשות מלאכות בשבת עבור חולה שיש בו סכנה נאמר רק לצורך דברים שמניעתם עלולה לסכן את החולה, או שעושים

יט. שו"ע ורמ"א סי' שכ"ח סעיף י', אמנם על רופא סומכין לחלל את השבת אף אם אינו שומר תורה, דמ"מ מידי ספק פיקוח נ"ל לא יצא. ועיין בספר שש"כ פל"ב סי' שכתב דה"ה שסומכין לחלל את השבת על סמך אמירת מי שאינו רופא אלא רק מתמצא קצת ברפואה, אם לפי הענין ניכר שאינו אומר זאת מחמת שהשבת אינה יקרה בעיניו, דגם זה בכלל ספק פיקוח נ"ל.

כ. עיין בה"ל סי' שכ"ח ס"ט ד"ה ורופא.

כא. שו"ע סי' שכ"ח ס"י ובה"ל שם ד"ה ואם. וראה עוד פרטים בדין זה של מחלוקת הרופאים בשו"ע סי' תרי"ח.

כב. פשוט הוא, דסו"ס החולי עצמו יש בו סכנה, וכן שמענו מהגרי"ש אלישיב שליט"א. ומצוי הוא בדלקת ריאות קלה ובדלקת גרון [אנגינה] אשר יש להן תרופות אנטיביוטיות, דמ"מ עצם החולי יש בו סכנה. ונ"מ שמותר לעשות מלאכות כדי שיקבל החולה את התרופות בשבת אם לדעת הרופא הוא נצרך לכך, והכל לפי הענין, וכן מותר לכבות את האור אם הוא מפריע לחולה לישון. וכן כתב בספר חוט שני ח"ד עמ' קע"ג.

מלאכות עבודו גם לצורך דברים שמניעתם אינה מסכנת אותו^{כג}. וכתב הבה"ל
 דנכון להחמיר בזה באיסורי תורה.^{כד}

אמנם כתב הבה"ל שאם המלאכות האלו מסייעות לחיזוק אבריו של
 החולה מותר לעשותן כיון שהוא חולה שיש בו סכנה^{כה}.

כיבוי האור בחדרו של חולה שיש בו סכנה

כג. חולה שיש בו סכנה השוכב בחדר שיש בו מנורה דולקת וקשה לו לישון
 מחמתה, ואי אפשר להעבירו לחדר אחר או לכסות את המנורה, מותר לכבות
 את האור^{כז}, משום שהשינה יפה לחולה והיא עשויה לסייע בריפוי, ובלי
 השינה אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן יותר^{כז}.

כג. עיין מגיד משנה פ"ב משבת הי"ד שכתב דמותר להבעיר מדורה עבור חולה שיש בו
 סכנה אף שאפשר לחממו בבגדים, דמ"מ מחללין שבת לכל צרכיו של החולה. והבה"ל
 בסי' שכ"ח ס"ד ד"ה כל מאריך להביא את דעות הפוסקים בזה ומסיק דדעת רוב
 הפוסקים דאין לחלל שבת אלא לצורך דברים שמניעתם עלולה להחליש את החולה
 ולסכנו, ולכן כתב הבה"ל דנכון להחמיר בזה באיסורי תורה, ואח"כ הביא את דברי
 המאירי שמשמע מדבריו שאם ע"י פעולת החילול יתחזקו איבריו של החולה ג"כ אין
 למנוע דבר זה מאתו כיון שהוא חולה שיש בו סכנה. והנה לכאור' דברי המגיד משנה
 צ"ע דאם אכן אפשר לחמם את החולה בבגדים למה נבעיר עבורו מדורה, ומ"ש מהא
 דקיימ"ל דמאכילין את החולה הקל הקל, וכ"ש כשאפשר בהיתר, ולמה נעשה מלאכה
 בחנם, וצ"ל דמיירי שהחמיוס בבגדים אינו נוח כל כך לחולה ובימות החול עושים לו
 מדורה, ולכן נקט המגיד משנה דגם זה בכלל צרכיו של החולה. ועיין לקמן הערה כ"ז
 בענין אכילה לשיעורין ביוה"כ.

ופשוט דגם המגיד משנה לא אמר דבריו בדברים שהם בגדר מותרות בעלמא אלא רק
 בדברים שהם בגדר צרכי החולה, וקשה ליתן בזה קיצבה, ולכן לפי מה דמשמע בבה"ל
 שבאיסורים דרבנן אפשר להקל כהמגיד משנה, אין לעשות את הדברים אלא ע"פ הכרעת
 חכם.

כד. סי' שכ"ח ס"ד ד"ה כל.

כה. שם.

כו. שו"ע סי' רע"ח ס"א, ומבואר בגמ' שבת דף ל. שאפילו לרבי יהודה דס"ל דמשאצל"ג
 חייבין עליה, ויש איסור תורה בכיבוי הנר, מ"מ מכבין את הנר כדי שיישן החולה שיש
 בו סכנה. ומש"כ שאם אפשר להוציא את החולה למקום אחר או להסתיר את האור
 יעשו כן, מקורו ברמב"ם בפיהמ"ש פ"ב משבת והובא במשנ"ב סי' רע"ח ס"ק א'. עוד
 כתב המשנ"ב שם שאם אפשר לטלטל את המנורה הדולקת אל מחוץ לחדר עדיף לעשות
 כן מאשר לכבותה, שטלטול המנורה אין בו אלא איסור מוקצה.

כז. לשון הבה"ל סי' רע"ח ס"א ד"ה בשביל.

ועיין בחידושי הגרי"ז על הרמב"ם הלכות שביבת עשור שמביא את הוראת אביו הגר"ח

כ. מחללים את השבת כדי להפעיל על החולה אמצעי החייאה, אפילו כאשר סיכויי ההצלחה קלושים ביותר להצלחתו.

כא. מצוה לחלל את השבת להכין תרופות או להביאם דרך רשות הרבים, לצורך חולה שיש בו סכנה. ואפילו רק להקל מעליו את יסוריו ומכאוביו, מותר לחלל עליו את השבת. ורשאי הרופא לחלל שבת אפילו לדברים שאין במניעתם סכנה, אלא רק להקל מעליו את יסוריו ומכאוביו. ומכל מקום היכא דאפשר, דברים אלה

מביתם ומשפחתם בשבת להצלת חולה מסוכן, אם לא יותר להם לחזור לביתם. מ"מ הטעם העיקרי שאין בידינו להתיר, כי לא התירו סופן משום תחלתן, אלא באיסור דרבנן, ולא באיסור תורה. וע"ע בשו"ת בית אבי ח"ד (סי' מז). ע"ש.

והנה ראיתי בשמירת שבת כהלכתה (פרק לח סעיף יג) שכתב, מותר לרופא יהודי שנסע בתוך העיר בכלי תחבורה המופעל על ידי נכרים להגיע לחולה שאין בו סכנה, לחזור לביתו בדרך זו, כשאינו יכול לחזור ברגל. ע"כ. ובספר מגילת ספר (סי' כו סוף עמוד קעג) העיר על זה, שלא מצינו שהתירו סופן משום תחלתן אלא להצלת חולה שיש בו סכנה שלא ימנעו מהצלתו, וההיא דיומא (עו:): שהתירו לעבור במים עד צוארו בחזרתו לביתו שהתירו סופו משום תחלתו, שאני התם שאין זה איסור גמור שאינו מתכוין להנאת רחיצה, ובמקום מצוה התירו, אבל להתיר נסיעה ע"י נכרי מטיפול חולה שאין בו סכנה, מנא לן להקל באיסור שבות דאמירה לעכו"ם בסופן משום תחלתן. ע"כ. ולפי מ"ש הרמב"ן בתוה"א (דף יג ע"א), דהא דאמרינן ורפוא ירפא שניתנה רשות לרופא לרפאות, מצוה נמי איכא דרמי רחמנא עליה, לק"מ. וסיוע קצת לדברינו מדברי הגאון קרן לדוד (סוף סי' קיב). ע"ש. וע' בשו"ת אגרות משה ח"ה (סי' כה). ודו"ק.

האשה לבית החולים, לחלל שבת על ידי ישראל לחזור לביתו. ע"ש. וכן העלה בשו"ת ישכיל עבדי חלק ז (חלק חו"מ סי' ח). ע"ש. וע"ע במנחת חינוך (מצוה כד אות ד) בד"ה וגם נראה. ע"ש. וכן פסק הגר"ש קלוגר בשו"ת ובחרת בחיים (סי' צט), במעשה שבא לידו שהזמינו רופא שהיה דר רחוק מן העיר יותר מ"ב מיל, ואחר הטיפול בחולה נשאל אם מותר לו לחזור לביתו בשבת, שיש לחוש שאם לא נתיר לו, לא ירצה פעם אחרת לבוא. והשיב, שדוקא באיסור דרבנן כיון שהותר בתחלתו והוי היתר ממש שייך לומר התירו סופן משום תחלתן, שהם אמרו והם אמרו, אבל איסור תורה שנדחה מפני פקוח נפש, אינו היתר גמור, רק השבת דחוייה לצורך פקוח נפש, כמו שכתב הרמב"ם (ריש פרק ב מהלכות שבת), לא התירו סופן. ועוד שאדרבה במקום מצוה גדולה של פקוח נפש, בודאי שאין לנו לחוש שמא בפעם אחרת לא יבא, וליכא למיחש דילמא ממנע. הילכך אין להתיר סופן משום תחלתן. וחס מלהזכיר היתר כזה. ע"ש. אמנם יש להשיב על טעמו הראשון, לפי דברי הגאונים האחרונים שפירשו שאף הרמב"ם מודה דשבת הותרה אצל פקוח נפש, ולשון "דחוייה" לאו דוקא, כמש"כ לעיל. א"כ גם פקוח נפש בשבת הוי היתר גמור. גם על המשך דבריו יש להעיר, שבעוה"ר יש בזמנינו כמה רופאים קלי דעת, שהם חשודים באמת שלא יאותו להתנתק

חזון דין חולה שיש בו סכנה עובריה רנו

שאינן במניעתם סכנה, יעשו אותם על ידי שני אנשים, כדקי"ל (בשבת צג.) בעשותה, יחיד שעשאה חייב, שנים שעשאוה פטורים^ג.)

אמרה צריכה אני מחללים עליה את השבת, וזו אומרת צריכה אני לפיכך התיר. וה"ר אליעזר אסר, ואמר שלא הותר לחלל שבת אלא בדבר שיש בו פקוח נפש ורחיצה אינה פקוח נפש וכו'. ע"כ. ונראה דסבירא להו דהני משלשה עד שבעה ימים הוו מעת לעת, וליל ראשון של פסח היה בתוך מעת לעת של השבעה, וממה שהתיר רבינו גרשום רחיצה אף שאינה פקוח נפש ממש, ואין במניעתה משום סכנה, מוכח דס"ל כד' הרב המגיד הנ"ל, שאע"פ שאין סכנה במניעת הדבר עושים לחולה שיש בו סכנה. וכן משמע ממ"ש הרשב"ץ ח"א (סי' נד), שאפילו הדלקה והבערה שהיא מלאכה גמורה מותר לעשות לחולה שיש בו סכנה, אע"פ שאין עיקר רפואתו בהדלקת הנר אלא שצריכים לצרכי רפואתו וליישוב דעתו בלבד, והוא הדין לכל המלאכות שהחולה מתיישבת דעתו בהם, שעושים אותם בשבת. וכיו"ב כתב המאירי (ביומא דף פד:): כד"ה מחמין חמין לחולה. שאע"פ שרחיצה זו אין בה צורך למהירות להחיותו, אלא לחיזוק איבריו, והיה לנו לומר שנמתין לערב כדי שלא יתחלל שבת בעבודה, אלא כיון שהיא ממהרת בחיזוק איבריו, אין משהין שום דבר שיש בו תועלת לסיים רפואת החולה. עכ"ל. ומשמע דסבירא להו כדברי הרב המגיד. ולכאורה היה נראה שדין זה תלוי במחלוקת הפוסקים אם השבת דחוייה אצל פקוח נפש, או הותרה לגמרי לגבי פקוח נפש. כי הראב"ד בתשובה (סי' מט) והובא בארחות חיים (הל' שבת סי' שמה) כתב, ששוחטים לחולה בשבת, ולא נותנים לו נבלה, כי איזה איסור עומד בפניו ומעכבו, ודאי הוא חילול

יג) שאלה: חולה שיש בו סכנה שמחללים עליו את השבת, האם מותר לחלל שבת גם על דברים שאין במניעתם סכנה לחולה, אלא רק להקל את מכאוביו, או לחזק את אבריו. תשובה: המגיד משנה (בפרק ב מהלכות שבת הלכה יד) כתב, שחולה שיש בו סכנה מחללים עליו את השבת לכל צרכיו, ואף על פי שאין סכנה במניעת הדבר שעושים לו. ע"כ. והובא להלכה בבית יוסף (סימן שכח), אלא שהוכיח מפירוש רש"י (שבת קכט.) שאין לחלל שבת אלא על דבר שאם לא יעשנו יסתכן החולה. ובשלחן ערוך (סימן שכח סעיף ד) פסק שעושים לחולה שיש בו סכנה כל מה שרגילים לעשות לו בחול. ופירש המגן אברהם שהכוונה שאף דברים שאין במניעתם חשש סכנה, כיון שעיקר החולי יש בו סכנה, ויש בדבר ההוא איזו תועלת לחולה או צורך קצת ורגילים לעשות לו כן בימי החול, עושים גם בשבת. וכדברי הרב המגיד. ובפרט אם החולה סובל ממכאובים, שקרובים הם לפיקוח נפש, וכמ"ש הגרש"ז אורבך הובא בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק לב הערה קנז), שגם כאבים עלולים לסכן חיי אדם, וכל הרגעת כאבים יש בה משום הצלת חיי שעה. ע"ש. וכיוצא בזה כתב בשו"ת אמרי יושר חלק ב (סי' מג אות ד), שכאב גדול הוא כמכה של חלל שמחללים עליה את השבת. ע"ש. וכ"כ בשו"ת חתן סופר (סימן לד). והנה באור זרוע ח"ב (סי' קח אות ג) איתא, מעשה באשה שילדה שבעה ימים קודם פסח והתיר רבינו גרשום להחם חמים לרחיצת גופה של היולדת בלילה הראשון של פסח, כדאמרי נהרדעי משלשה ועד שבעה

מזה דרבנן כגון ס"ח לקרות זו. ולכאורה קשה דנלוה דרבנן לא עדיף מז'ינן שאין מעכבין דהיכא דסילק ידו אסור לגמור. והכא כהן גדול השוחט סילק את ידו. וז"ל כיון דעדיין עבודת הקרבן לא נגמרה עדיין הוה כלא סילק ידו דדוקא לגבי מילה היכא דסילק ידו כבר נגמרה מזה מילה. וכן בחולה שיש בו סכנה כל זמן שלא עברה הסכנה הוה כלא סילק ידו:

ט) וְזוּה נחבאר טעם המתירין. דכל זמן שהחולה מסוכן. עדיין לא נגמרה מזה פיקוי. והוי כלא סילק ידו. דכיון דעדיין לא נגמרה גוף המלוה. לריך לעשותה. כמו שעושין בחול. וס"ל להמתירין. דשבת הותרה אלל פיקוי. כדעת רי"מ מרובטנברג. הובא ברא"ש שילפי מס' יומא עיי"ש. דמדמי לה להיתר אוכל כפס צוי"ט. דודאי אינו בתורת דחיה. ומוכת שם מדבריו. דדוקא שבת הותרה. אבל נבילה לא הותרה. אלא דחיה והטעם מוצא בשבטין ח' ס"י דבשבת איכא קראי. דהותרה אלל פיקוי. משא"כ בכל האיסורין. שאין אלא בתורת דחיה עיי"ש:

י) וְרַפְיָין תפישב הקושיא מיוהכ"פ דהתם אינו אלא בתורת דחיה. וליכא התם היתרא לז'ינן שאין מעכבין. גם בלא סילק ידו. ודוקא במילה שהותרה בשבת. רשאי לגמור ז'ינן שאין מעכבין. היכא דלא סילק ידו. אבל אינו היתה מילה רק דחיה. היה אסור לגמור ז'ינן שאין מעכבין. אפילו לא סילק ידו. וא"כ ביוהכ"פ. דאינו אלא בתורת דחיה. (היינו איסור אכילה. ולא איסור מלאכה). לימא כלל הך היתרא לז'ינן שאין מעכבין. ומש"ה לריך אומר. גם בחולה שיש בו סכנה. והתם לא פליגי כלל והמעין בדברי המתירין. שהובאו שם בביאור הלכה. ימלא שדקדקו בדבריהן. ולא הוכירו הך היתרא. רק לענין שבת עיי"ש:

יא) וְזוּה אפשר לישב דברי הרמב"ם. שפסק דעומר שנקלר שלא כמלותו. כשר. ומימ קלירת העומר דחיה שבת. וכבר הקשו עליו. דבגמ' נמחות ע"כ איתא. דלמיד נקלר שלא כמלותו כשר אינו דוחה שבת. והנה בסוגיא שם מיימית. להא דתניא ר"ש אומר. כל ור"ה. כמה חביבה מזה בשעתה דהקטרת אימורין כשרה לבילה. ומימ דוחה שבת. וה"כ בקלירת העומר. אפי"ג דכשירה מע"ש. דחיה שבת. ומסיק בגמ'. דשאי התם. שכבר דחתה שחיטה שבת. וכיון דניתנה שבת לדחות אלל שחיטה. נדחה גמי אלל הקטרה. עיי"ש וריך ביאור. טעמא דהך מילתא. כיון דהקטרה מלד עמלה אינה דוחה שבת. מה יושענו זה. דנימנה שבת לדחות אלל שחיטה:

יב) וי"ב דהך סוגיא. אולא כמי"ג בשבת (קל"ג). דאפילו היכא דסילק ידו חוזר גם על ז'ינן שאין מעכבין. וס"ל דסילק ולא סילק שוין הן. ולדידיה אחי שפיר. דכיון דמותר לשחוט. מותר לגמור גם ההקטרה. דלא גרע מז'ינן שאין מעכבין. אבל לדידן דקיי"ל. דדוקא בלא סילק ידו. חוזר על ז'ינן שאין מעכבין. ובסילק ידו אינו חוזר. אלא על ז'ינן המעכבין אי"כ תו ליכא למימר. בטעמא דהקטרה. מפני שניתנה שבת לדחות אלל שחיטה. דהא כבר סילק ידו מהשחיטה. וע"כ טעמא דהקטרה הוא. כדאי"ג מעיקרא. משום דחביבה מזה בשעתה. והך טעמא איכא נמי. בקלירת העומר. אפילו למיד נקלר שלא כמלותו כשר.

סימן י"ט

א) דף ז' תודיה ואמר עולא וכו' עיי"ש. והחילוק בין שני התירו"ן דלמירון ראשון הא דביאת מקלת שמה ביאה אין החיוב על המקלת מלד עמלה אלל משום דנחשב כאילו כל כולו ואין הבדל בין מכניס אלבע למכניס: חמט

לרבא בנשבע שלא לגרש וגרש. ומקשין לעיל כתבו דבגירושין לא אמרינן אע"למ דאיתקש למיהס גבי אונס שגירש. וי"ל דליכא גוהי"כ אלל היכא דהגירושין אסורין כמו באונס שגירש אבל בנשבע שלא לגרש אין האיסור על הגירושין אלל על חילול הדיבור הנעשה ע"י הגירושין וזה ליכא גוהי"כ. ומה שפירשו בתוס' דלא אמרינן אע"למ באיסור שבת מלבו כונתם כיון דהגירושין מלד עמנן אינן אסורין אלל מפני חילול הדיבור לא אמרינן כלל אע"למ בכה"ג:

ד) עוד אפשר לומר. דהנה בהא דפריך. ליגמר מזויר. דעשה דוחה לית ועשה. לריך ביאור. היכא משכחת לה. נכהי נמי דעשה יש לה כח לדחות עשה ולית. אבל הרי פשיטא דגם העשה טעם הלית יש לה הכה הוה. וא"כ גם היא דחיה את העשה שכנגדה. וז"ל דהכלל הוא. דמזה דוחה איסור. אבל איסור אינו דוחה מזה. והא דלית ועשה נדחין מפני עשה. היינו דלית ואיסור עשה. נדחין מפני מזה עשה. וא"כ ז"ל דעשה דגויר אינה מזה עשה. אלא איסור עשה. והיינו דכשנגדל פרע. אינו מקיים בזה מזה עשה. אלא דכשאינו מגדל פרע עובר באיסור עשה. וא"כ י"ל דדוקא בכה"ג בלית ואיסור עשה שיטן בשאלה. נדחין מפני עשה. אבל לית ומזה עשה. אף אם ישן בשאלה. אינן נדחין מפני עשה. וא"כ בנדר. דעשה כל היולא מפיו יעשה. היא מזה ממש לקיים דברו. לא מפני כלל הך דיטן בשאלה:

ה) כת"ב במ"מ פ"ב מה"י שבת ה"ד. דבחולה שיש בו סכנה. מחללין שבת לכל לרכיז אפילו אין במניעת הדבר ההוא סכנה. וכן הוא באו"מ ס"י סכ"ח ס"ד. עושים לו כל שרגילים לעשות לו בחול ובמשנה ברורה שם. הביא מחלוקת הפוסקים בזה. והוביח שרוב הראשונים חולקין על דעת זו. ועיקר ראינו מיוהכ"פ. דחולה שיש בו סכנה. לריך אומר אם יכול לסבול התענית עיי"ש. ובאמת טעם המתירין ז"ע. דמה בכך שהחולה יש בו סכנה. כיון דאין במניעת הדבר שעושין לו. סכנה. דהא דפיקוי"ג דוחה שבת ילפינן מקרא וחי בהם ולא שימות בהם. שריך לדחות שבת בשביל חיותו. אבל הכא שמלאכת חילול שבת. לא מעלה ולא מורידה להחיותו. מי"ל שמומרת:

ו) והנה לענין מילה בשבת קיי"ל דהיכא דלא סילק ידו. חוזר בין על ז'ינן המעכבין את המילה. בין על ז'ינן שאין מעכבין. והיכא דסילק ידו. אינו חוזר. אלא על ז'ינן המעכבין. וטעם החילוק הזה. לז'ינן שאין מעכבין. מלד עמנן אינן דוחין שבת. דאין חיובן אלל משום הידור מזה. אבל היכא דלא פירש עדיין. הן שייכין להמילה ענמה. וכיון דניתנה שבת לדחות אלל מילה. לריך לעשות את המילה בשבת כדרך שהוא עושה בחול. אבל היכא דסילק ידו. מזה מילה כבר נגמרה. וההידור בפני עמנו. אינו דוחה שבת:

ז) ואכתי לריך ביאור. דמה בכך שלא סילק ידו. מימ הא הידור אינו דוחה שבת. וי"ל לפי המבואר ביומא (מ"ו). דשבת הותרה בזיבור. ולא דחיה. הי"כ במילה בשבת הותרה. ומש"ה לריך לעשות בשבת. כמו שעושין בחול. וכיון שחול לריך לעשות גם ההידור. הי"כ בשבת. דכיון שהותרה שבת אלל מילה. שבת וחול שוין הן. (ול"ע בתוס' וחי'דושי רמב"ן ורשב"א ר"פ ר"א דמילה. כמה שהקשו יביא סכין אלל חינוק עיי"ש. שנראה שנחלקו בזה רבותינו). אבל היכא דסילק ידו. כבר נגמרה גוף המלוה. וההידור גרידא אינו דוחה שבת:

ח) ובפ' השוחט כ"ט פריך בגמ' וכי מאחר דאפי' פסולא דרבנן ליכא למיל למרק. ומבואר מלשון זה דאילו ה"י מזה דרבנן למרק ה"י מותר אף דנראה דמירוק הוה מלאכה דאורייתא כמו בחובל בערפיפה. והיינו דכיון דשבת הותרה בזיבור הוה כאוכל כפס צוי"ט דהותר אפי' ללורך

שם בקיאים וחולה אינו אומר כלום עושים לו (ח) כל שרגילים לעשות לו שולחן שלמה

סעיף ד'

שהבית יוסף אסר והרמ"א כתב שלא מצא ראייה לדברי הבית יוסף ואדרבא נראה לו דשרי, והוכיח לשיטתו מקרבנות שהיו מקריבים בשבת, ונעשו המלאכות הקשורות בקרבן ע"י הרבה כהנים, דמאחר ששבת ניתן לידחות הרי הוא כחול לכל דבר, והשאגת אריה - סי' נ"ט - כתב לחלק דשאני התם שבלאה"כ הם אברים שונים לפיכך נעשה כ"א ע"י כהן אחר, משא"כ במילה שהמלאכה היא באחד אין להביא ראייה מקרבנות.

ולכתחילה נהוג להחמיר כהבית יוסף וכן כתב הרמ"א גופא. אמנם יעוין בגמרא שבת דף קל"ג ע"ב הא דתנו רבנן מהלקטין את המילה בשבת ואם לא הלקט חייב מיתה, ותימא ליה לרב פפא אמאי אומן חייב לימא אנא עבדא פלגא דמצוה אתון עבדיתי פלגא דמצוה, ומכח טענה זו הביאה הגמרא אוקימתא אחרת כי היכא דלחייב אומן. ובחכמת מנוח - שם - הוכיח דמכאן ראייה קצת דיכול לחלק את המילה בשבת לשני מוהלים לאחד יתן את החיתוך ולמשנהו את הפריעה אע"ג דקיימא לן מל ולא פרע כאילו לא מל, ע"כ. והוא פלאי לדמות מאי דשנינו למל ולא פרע, משום דאעפ"י שכאילו לא מל ואיסור

ח. כ' כל שרגילים לעשות לו בחול. ואפשר דהטעם שפסקו דעושין לחולה שיש בו סכנה כדרך שרגילים לעשות לו בחול אף אם אין סכנה במניעת הדבר ההוא, אינו תלוי כלל בנדון אם שבת דחוויה או הותרה במקום פיקוח נפש, דאף אי נימא דחוויה היא ג"כ יהיה הדין דעושים לו כל צרכו כדרך שעושים בחול, וטעם ההיתר הוא מפני החשש שמא יטעו לפעמים וימנעו מלעשות דבר שנחוץ לעשותו עבור החולה בשבת גופא ואשר על ידי מניעת הדבר יסתכן החולה, לפיכך קבעו להיתר גמור, וכל זה נכלל בכלל של פיקוח נפש דוחה שבת וכלשונו של הטור "שהשבת הוא כחול". [ואף שהמשנה ברורה בס"ק י"ד כתב שנכון להחמיר באיסור של תורה, היינו מפני שסו"ס כל הפעולה שעושה עכשיו אין בה משום הצלת נפשות].

ח. ב, שם. בסוף הלכות מילה - יו"ד סי' רס"ו סעיף י"ד - נחלקו הבית יוסף והרמ"א אם מלים בשבת על ידי שנים,

כ. בתשובה לשאלה אודות צוות רפואי במחלקת טיפול נמרץ שצריכים לחשב במדוייק כמויות ומינונים אמר מרן זללה"ה שראוי להורות לסגל הרפואי הנוהג לבצע בשבת חישובים - הקשורים בפקוח נפש - בכתיבה, לעבור לביצוע החישובים בעזרת מחשבי כים - כאשר אין בשינוי זה חשש לפעות או לסיכון החולים. - משום שכל גדולי התורה שלפני החזו"א לא הזכירו כלל את החשש של בונה, ולכן במקום צורך גדול הקרוב לפקוח נפש יש להחשיב פתיחת מעגל חשמלי (שאינו כולל גוף חימום) לפעולה שאין בה איסור תורה, ורק אם פתיחת המעגל החשמלי מפעילה נורת להט או גוף חימום אזי המלאכה אסורה מהתורה.

כך והו"ל למימר שנמתין לה כדי שלא נחלל זה שבת שמכ"מ ממחרת היא בחיזוק איבריו ואין משהין לו שום דבר תועלת לגמור רפואת החולי, - והכנה"ל הקשה לעיל העתיק מהמאירי דטעם דמתירין לילדת להדליק את הגר כדי לישב דעתה הוא מטעם דמ"מ מתוך פחדה יכולה להסתכן הרי דרק משום סכנה מתירין לא לישב דעתה בעלמא במקום שאין סכנה, - ולענ"ד אין בזה סתירה דדעת קדשו של המאירי לחלק בין ישוב דעתה להרחבת הדעת בעלמא אס לא הי' ביתובי דעתה סכנה לא היינו מתירים לה, משא"כ מה שעושים לחיזוק האיברים שהיו בסכנה אעפ"י שאין צמניעת הרחיבה סכנה ממש מכ"מ מותר וכעין דברי הה"מ.

אבל צאמת יש הבדל בין המאירי לה"מ דהמאירי התיר רק כרחיבה דאין משהין שום דבר לגמור רפואת החולי, - וזה ידוע ברפואה התועלת דלריכים לגמור תהליכי הרפואה עד הסוף אעפ"י ששלב זה האחרון של הרחיבה אין צמניעתה ספק סכנה ממש מכ"מ כיון שהי' חולה שיש בו סכנה ממש והתירו לו הכל מותר כל הרפואות עד הסוף הגמור, וזפרט דעלול לחזור למחלתו.

ובאמת גם הה"מ צעניותי לא התיר רק כל שרגילים לעשות לו בחול מה שהוא בהמשך טפול הרפואי שלו כדי לגמור מחלתו לגמרי, ממילא אינו דומה למש"כ באו"ח הל' יולדת שהעתיק הבה"ל שהתיר רבינו גרשום לילדת שילדה ז' ימים לפני פסח להחם להחמין כליל יו"ט, ורבינו אליעזר חולק ע"ז, ד"ל דדעת רבינו אליעזר דגם בלי הרחיבה של עתה תלף צמשך הימים מגדר חולה אפי' אין בו סכנה.

וכבר העיר צנה"ל מתשובת הרדב"ז ח"ד סי' ק"ל שכתב שדין זה לעשות לחולה דברים שאין בהם לורך כל כך הוא מחלוקת בין הפוסקים ואני מן המקילים, הרי דהקיל בזה למעשה, וצטעם הדבר כתב הרדב"ז וז"ל אפשר שאם לא תעשה לו דברים שיש בהם לורך קלת יבוא לדברים שיש בהם לורך הרבה והדבר ידוע דאפילו ספק ספיקא דוחה את השבת ע"כ, הנה אם דעתו משום גזירה כמשמעות לשונו דיבא לזולל גם בדברים שיש בהם לורך הנה אינו דומה לגמרי לנדון ס"ס שהתירו, אבל עיקר הטעם דבחולה שיש בו סכנה מעולם אינו ידוע מה שיכול להשפיע עליו לרע דגם אם מניעת הדבר אינו גורם סכנה עכשיו אבל יכול להיות מאד שע"י מניעת הדבר לא ירגיש טוב ויבא לחולשת הגוף ולא יכול להתגבר על עצם המחלה שהיא של סכנה, וכבר ידוע שהדבר הראשון צמעת דרכי הרפואה לחזק הגוף שיכול להתגבר ולהחזיק מעמד נגד התקפת המחלה, וקרוב בזה צאמת כוונת הרדב"ז דמניעת דברים שאינם לורך כ"כ יגלגלו מלב שיתרך ללורך הרבה וזה כבר בגדר סכנה אעפ"י שהדבר צספק אם יארע כזה, ע"ז כ' הרדב"ז דברי אפי' ס"ס דוחה, ואין להאריך עוד, סוף דבר דברי הה"מ יש להם מקום גדול בהלכה, ולמעשה ז"ע וסיעתא

כיון דעלם הולאת השן גורם לפעמים סכנה, ונדון זה לא הוצא צמ"א כיון דמשמעות צ"י באו"ח הנ"ל להיפך דמשמע דאלו הי' סכנה היינו מתירים גם ע"י ישראל, וספק נפשות צמחלוקת ההלכה להקל, - וכן יראה דהבין הגרש"ז צשו"ע שלו, ובזה הכל על מקומו יבא בשלום ודוק היטב [ובלא"ה צזמן הזה קשה להחמיר צמקום סכנה מטעם האו"ה דגם הולאת השן סכנתא היא, דאלו ראים שאם נעשית צזהירות כחק הרפואה היא רפואה צדוקה רובו ככולו כנזכר לעיל, ומקרים לא טובים שייכים גם צשאר רפואות ולא גרע הולאת השן מהם צמקום דאיכא היתר פקו"כ].

סימן עא

נס"י שכ"ח סעיף ד' - בשיטת הה"מ ומג"א
דבל צרכי חולה נעשין בשבת

ס"ד. מכה של חלל ח"ל אומד שאפילו אין שם בקיאים וכו' עושים לו כל שרגילים לעשות לו בחול, הוא לשון הרמב"ן צתורת האדם, וכו' הה"מ פ"צ צצבת דאעפ"י שאין בו סכנה צמניעת הדבר ההוא יעשה וצכ"מ שם חולק ע"ז, וצביאור הלכה כאן העמיק הרחיב להוכיח דהרבה פוסקים חולקים ע"ז, ודעתם דדוקא אס צמניעת הדבר איכא ספק סכנה עכ"פ מותר, ואבא על כללות דבריו.

הגה מש"כ מרש"י צצת קכ"ט ע"א וציומא פ"ד ע"צ ועוד דספק פקוח נפש דעושין לו לרכיב היינו אס יש חשש שימות, וכן ממש"כ ממשנתנו דסוף יומא דחולה מאכילין אותו ע"פ בקיאים אלמא דלריך אומדנא, וכפרש"י שם דיאמרו אס הוא מסוכן, ור"ה להוכיח מזה וכיו"צ דדוקא ספק סכנת מות, וכן לר"ת צבהות מרדכי דצצת מתירין רק צספק סכנתא דיתעלף עכ"פ צלי לדעתו אס הוא מסוכן, מכ"מ אפילו לדידי' דוקא משום ספק סכנה אבל לא משום דטוב ויפה לו ועוד האריך בזה והביא מתשובת הרשב"א סי' רי"ד יע"ש.

זה תו"ד צה"ל.

ובעניותי דאין מכל זה ראי' נגד הה"מ דודאי גם הה"מ מודה דכל היתר של פקוח נפש צין צצצת צין צמחלות אסורות לריך שיצנה קודם על יסוד שנדון של פקו"ר לפנינו ודאי או ספק לזה לריך אומד, ולר"י ורש"י ספק מות, ולר"ת ספק סכנה אפי' רחוק, אבל אחרי שכבר הוחזק חולה זה לדין מסוכן, ואנו מתירים לחלל צצת עזרו והותרו לו איסורי תורה זה דעת הה"מ דלכל לרכיב הנלרכים צזה הותר.

וד"ל המאירי ציומא פ"ד על דין דחולה צממין לו חמין צין להשקותו צין להצרותו ולהצרותו ר"ל חיזוק איבריו אעפ"י שרחיבה זו של חיזוק איבריו אין בו לורך למחירות כל

אזכרים לא פרטו משא"כ לפידנא שהוא שטח אחר יחידי וכן גב היד ורגל, אבל פשיטא דלא חמירא ממכה של חלל. **והכרעת** השו"ע כפשטות הרמב"ן דבכולם מהני רופא אומר א"ל או חולה אעפ"י שאינם לריכים אומד, והפמ"ג צמ"ז ס"ק ז' והמ"ב ס"ק ח' שנמשכו אחרי הכ"ח לע"ג.

ח

אבל מה שיראה מן הרגילות דבנשכו כלב שוטה או בליעת עלוקה או זוחלי עפר שאפשר שממיתים שם לכאורה הסכנה תכופה מיד ואי אפשר להמתין כלל שהארץ נכנס לתוך הדם ולריך לעלרו מיד, וזוהו ודאי לא יאמרו הרופאים דאפשר להמתין, לא מכח סברת הכ"ח אלא לפי המציאות וא"כ הם שוין למכה של חלל באופן שא"ל להמתין ודו"ק.

ודע דזהגרות מרדכי דשבת סי' תס"ד תוך דברי ר"ת כ' ואפילו סבורים החולים שאינם מסוכנים שהיכן מלינו סכנה לגשיכת כלב שוטה למות, ור"ל ואעפ"י מחללין שחז"ל ידעו שכן מסוכנים לפעמים, אבל הלשון לריך ביאור דודאי כן המציאות דגשיכת כלב שוטה בלי טפול הרפואי היא סכנה עליונה מאד, וע"ע לקמן סי"ז כמה שכתבנו ביסוד מכה שע"ג היד.

ט

ס"ז. מחללין שבת על כל מכה שנעשית מחמת הברזל, ועל שחין הבא צפי הטבעת וכו'.

בע"ז כ"ח ע"א זהא דמכה שע"ג היד שמחללין את השבת, כ' תוס' פי' חולי שעלה שם מאיליו או שלא ע"י מכת חרב אבל מכת חרב אמרינן בכ"מ דמחללין שבת [והיינו מכה ע"י ברזל בשו"ע], וברמב"ם פ"ב ה"ה משבת שכ' מכה שע"ג היד כ' בהגמ"י פ' שלא בא מחמת ברזל אבל אם בא מחמת ברזל אפי' שלא ע"ג יד ורגל, הנה בהגמ"י לא הזכיר מחמת חולי אלא הניח לשון מכה כפשטו דהיינו ע"י הכאת דבר קשה אלא שלא ע"י ברזל, ויתכן דחולי שם לדבריו אינו נגדר סכנה משא"כ להתוס' וז"ע ובדיקה בזה, ובשו"ע הרב פסק צפשיטות כתוס' דאפילו עלתה מכה מאליה, ועיין בתב"ש סי' מ"ד ס"ק ד' דמשמע רהיטת דבריו דבין שלא ע"י ברזל אם הוא דרך הכאה, בין ע"י ברזל גם אם אינו דרך הכאה אלא דרך חיתוך הוא גורם סכנה ומחללין שבת.

ובהא דמכה דשלא ע"י ברזל יראה דמיירי שאין כלי הדם פתוחים עד שאפשר לחוש לזוהמא מסוכנת דאם יש לחוש לכך מה איכפ"ל אם נעשה ע"י ברזל או לא.

ועל הא דשחין הבא צפי הטבעת, כ' הכ"ח דעינכתא פי' מורסא דהיינו אצבעעות וכו' ובסימטא פי' הערוך שהוא שחין וי"מ נפח העומד באדם גם עליהם מחללין השבת

דשמיא להורות בזה כהלכה, והנכון בהוראה זו מש"כ בשו"ע דרב כאן סו"ס ד' די"ג ג' גדרים, לכתחלה לא יעשה שאר לרכים אלה ע"י ישראל רק ע"י גוי, ז' אם אין גוי אפשר לסמוך על הה"מ אעפ"י שצמג"ח לקמן ס"ק י"ז מביא גם דעת החולק, ג' מכ"מ בעל נפש יחמיר על עלמו באיסור תורה, וע"ע במהנה אפרים פ"ב מהל' שבת ובשו"ת כמה דק או"ח סי' ל"ח.

סימן עב

[סי' שב"ח סעיף ד' - ו' - ז']

ז

ס"ד-ס"ו מכה שעל גב היד וגב הרגל וכן מי שבלע עלוקה וכן מי שנשכו כלב שוטה וכו' הרי הם כמכה של חלל.

ראיתי צ"ח תהל"ד כאן כ' דבגב היד וגב הרגל איתא בשבת ק"ט ע"א וע"ז כ"ח ע"א דמכה של חלל דמי, אבל מי שבלע עלוקה ומי שנשכו כלב שוטה לא אמרו בגמ' דמכה של חלל דמי והוכיח מזה דהשו"ע לא ס"ל כדעת הכ"ח שכ' גד"ה החושש דדוקא במכה של חלל כ' הרמב"ן והטור דבחולה רופא אומר א"ל אין מחללין כמבואר ס"ד, אבל בחולה שהעידו בגמ' די"ג סכנה כגונא דלפידנא אין שומעין לרופא או לחולה דכבר מקובל בידי התנאים דס"ג הוא, והכא חזינן דהמחבר השווה אותם, וכן משמע מדלגא הביא האי דלפידנא ע"כ.

והנה מה שכ' לחלוק על הוראת הכ"ח אמת נכון הוא דהמעייין בתורת האדם לרמב"ן בשער הסכנה אשר משם נוצעים הלכות אלה יראה דמכה של חלל יותר פשוט דהוא סכנת נפש מגב היד וגב הרגל ולפידנא דהא כ' וגב היד וגב הרגל נמי אינו לריך אומד, ופי' דהו"א דהם פחות סכנה ממכה של חלל וקמ"ל דנמי א"ל אומד דנכנסו דדרגא של מכה של חלל, וכה"ג מש"כ הרמב"ן ולפידנא נמי סכנתא דלא תימא דאינו בכלל חלל, אבל פשיטא דלא עדיף ממכה של חלל וכיון דהרמב"ן שם אחרי כל הכ"ל מסיים דכשודעים ומכירים באותו חולי שהוא ממתין וא"ל חילול ודאי אסור לעשות לו, פשיטא דקאי על כל הנזכר למעלה דהיינו מכה של חלל וגב היד ולפידנא, - ובאמת ידוע מאד דמכה של חלל ככליות וטחול וכדו וריאה שכ' הרמב"ם פ"ב מהל' שבת ודאי יותר מסוכן מגב היד וכו' אלא דחז"ל ברוח קדש השוו אותם, אבל לא דחמירא יותר, ובאמת לא ידעתי להבנת הכ"ח דסכנת לפידנא מפורש יותר ממכה של חלל דבאמת שניהם נקראים מפורשים דמכה של חלל כיון שכולל הרבה